

щоб він був збалансованим, тобто цікаво викладав основні факти і містив їх наукове пояснення. Функціональним у цьому разі є поєднання тексту, ілюстрації та навчального завдання.

Учень основної школи (гімназії) на початку вивчення фізики є активним та діяльним. І коли немає позитивної діяльності, втрачається не просто інтерес, а створюється негативна або навіть саморуйнівна установка. Підручник фізики не в змозі самостійно вирішити цю проблему, але в його можливостях утримувати позитивну мотивацію, зробити так, щоб процес здобуття знань забезпечувався як результат власних пошуків, як теоретичних, так і практичних дій.

Реалізація в підручнику фізики для основної школи (гімназії) цих вимог вимагає системного підходу до розробки його змісту й структури. По-перше, концепція підручника має враховувати особливості трьох освітніх парадигм (компетентнісної, діяльної і особистісно орієнтованої). По-друге, на першому концентрі вивчення фізики необхідно створювати умови для самореалізації учнів у пізнавальній галузі (фізика), що неможливе без оволодіння інструментами пізнання, способами розв'язання проблем, різними видами діяльності. По-третє, спрямовуватися на досягнення загальної мети базової освіти, а саме на розвиток і соціалізацію особистості учнів, формування їхньої загальної культури, світоглядних орієнтирів, розвиткові індивідуальних особливостей процесу мислення та поведінки, творчих здібностей, дослідницьких і життєзабезпечувальних навичок, здатності до саморозвитку й самонавчання в умовах глобальних змін і викликів.

Знаходження оптимальних співвідношень між провідними і допоміжними функціями підручника – найважливіше авторське завдання, спрямоване на створення комфортного інформаційного і діяльницького середовища для учнів гімназії. Діяльницька функція підручника забезпечується структурними елементами (рубриками, завданнями, проблемними й життєвими завданнями) для створення позитивної мотивації, цікавим і доступним викладом матеріалу, системою практико-орієнтованих завдань.

ПРИНЦИПИ ДОБОРУ ЗМІСТУ ДО ПІДРУЧНИКА «ПРИРОДНИЧІ НАУКИ»

Засєкіна Т. М.,

кандидат педагогічних наук,

провідний науковий співробітник відділу інтеграції змісту

загальної середньої освіти,

Інститут педагогіки НАПН України,

м. Київ, Україна

Для ліцеїв філологічного, суспільно-гуманітарного, мистецького та спортивного спрямування розроблено експериментальні навчальні програми інтегрованого курсу «Природничі науки». Наявність інтегрованого курсу «Природничі науки» для таких закладів є не лише засобом оптимізації навчального часу в порівнянні з вивченням окремих предметів природничого циклу. Метою цього курсу є формування природничо-наукового світогляду, розвиток компетентностей ліцеїстів у галузі природничих наук, техніки й технології, що здійснюється в інший, порівняно з традиційним, спосіб. Запровадження такого курсу здійснюється вперше й потребує наукового обґрунтування принципів добору змісту до його навчально-методичного забезпечення, зокрема до підручника. На нашу думку такими є принципи: науковості, доступності, наступності, історичності, цілісності й системності.

Традиційно принцип науковості вимагає, щоб знання, якими оволодівають учні, відображували досягнення сучасної науки та методи наукових досліджень. Ключовим у такому визначенні, на наш погляд, є словосполучення «досягнення сучасної науки». На сучасному етапі, а особливо для учнів, які не пов'язують своє майбутнє з науковою діяльністю, важливо, насамперед, бути освіченим у впровадженні науково-технологічних інновацій, актуальних для розв'язування економічних, соціальних та екологічних проблем, із якими стикатиметься світ. Для них більш важливим є знання не теорій, а прикладних результатів наукових досліджень, які актуально або

потенційно можуть використовуватися для задоволення власних потреб або потреб суспільства. Тут критерієм формування змісту є не стільки процес досягнення істини, скільки міра застосування результатів природничих наук для вирішення пізнавальних і практичних проблем. Окрім того, дотримуючись принципу науковості сьогодні ми маємо ситуацію, коли його трактують як дотримання класичних і традиційних підходів у вивченні фундаментальних природничих наук. Диференціюючи зміст природничих предметів зазначають, що на рівні стандарту вивчення природничих предметів обмежується обов'язковими результатами навчання, тобто мінімально необхідними знаннями, які мають головним чином світоглядне спрямування; на рівні профільного навчання передбачається систематизоване вивчення основних наукових теорій, оволодіння методами наукового пізнання та усвідомлення наукового знання на рівні, необхідному для подальшого його використання у професійній діяльності. У такий спосіб відбувається певне протиставлення світоглядного й наукового. На нашу думку, для інтегрованого курсу «Природничі науки», що теж є предметом рівня стандарту, не варто обмежуватися вимогою світоглядного його призначення. Цей предмет, як і окремі природничі предмети в ліцеї, призначений для розкриття того, що розуміння науки є настільки важливим, що воно має бути невіддільною частиною освіти кожної молодої особи. Відмінність від окремих природничих предметів полягає в тому, що основна увага в інтегрованому курсі «Природничі науки» приділена не підготовці людей, які працюватимуть над продукуванням наукових знань, а тому, щоб навчити молодих людей із критичним мисленням ставати поінформованими споживачами наукових знань, тобто володіти компетентностями в галузі природничих наук, техніки і технологій, яких потребують усі люди впродовж свого життя.

Наступні принципи – доступності, наступності, історичності, цілісності і системності мають підкріплювати й доповнювати принцип науковості. Згідно принципу доступності вивчення інтегрованого курсу в класах філологічного, суспільно-гуманітарного, мистецького й спортивного спрямування має відбуватися із якомога більшим залученням наочності, аналогій, порівняння, моделювання, емоційного забарвлення. Варто мати на увазі, що малоцікавий для учнів текст, перенасичений термінами, громіздкі висловлювання, наукоподібність, малозрозумілі визначення гальмують розуміння й засвоєння учнями інформації.

Зрозуміло, що принцип наступності полягає в тому, що вивчення інтегрованого курсу має базуватися на знаннях, отриманих в основній школі. При цьому важливо взяти до уваги, що базові знання в основній школі здобувалися за окремими природничими предметами. Тому під час формування змісту інтегрованого курсу «Природничі науки» для старшої школи, важливу роль відіграють принципи цілісності і системності. Виокремлення загальноприродничого ядра змісту, його наскрізних понять є ключовим завданням у розробленні концепції інтегрованого навчання. На нашу думку, такими наскрізними змістовими лініями мають бути: закони збереження та перетворення речовини, енергії та інформації; теорії еволюції; друге начало термодинаміки; принципи ієрархічної будови, впорядкованості та взаємозв'язку систем, єдності в різноманітті; причинно-наслідкові зв'язки й форми існування матерії. Важливим принципом добору змісту інтегрованого курсу «Природничі науки», що впливає із специфіки ліцеїв філологічного, суспільно-гуманітарного, мистецького та спортивного спрямувань є принцип відображення історичного шляху формування наукових знань і природничо-наукового світогляду. Принцип історизму, що є провідним у ряді суспільно-гуманітарних предметів, закладає основи орієнтування в історичному просторі й дозволяє учням побачити цілісність природничо-наукового знання в контексті культури певної історичної епохи, зрозуміти взаємозв'язок і взаємозумовленість усіх природних і соціальних процесів, у тому числі й процесу становлення сучасного наукового стилю мислення. Зміст курсу повинен забезпечувати розкриття еволюції найважливіших ідей і понять та дозволяти пройти тим шляхом, яким йшли науки в особі своїх видатних представників. Окремі змістові питання можна відобразити як проблемні ситуації, пов'язані з науковим пошуком, а також з історією відкриття конкретних явищ і законів. Значна увага в підручнику має приділятися аналізу помилкових і антинаукових уявлень, умінню відрізняти фейкові повідомлення.

Крім того, інтегрований курс «Природничі науки» надає широкі можливості організувати як систематичне повторення матеріалу вивченого в курсах природничих і гуманітарних наук в основній школі, так і узгодженого й взаємопроникаючого вивчення мистецьких, історичних і

літературних питань разом із природничими. Вважаємо доцільним включення до змісту підручника інтегрованого курсу «Природничі науки» прикладів мистецьких творів, запитань і завдань, що спонукають до пошуку відповіді щодо впливу природничих наук на сферу мистецтва. Це дозволяє розкрити культурологічний потенціал природничих предметів, показати науку як невід'ємну частину культури людства.

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ПІДРУЧНИКА З ЛІТЕРАТУРНОЇ ОСВІТИ ДЛЯ 9 КЛАСУ СЕРЕДНЬОЇ ШКОЛИ ЧЕСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ

Івасюк О. М.,

*кандидат філологічних наук, доцент,
завідувач НДЛ грінченкознавства,
Київський університет імені Бориса Грінченка,
м. Київ, Україна*

Створення шкільних програм у Чеській Республіці відбувається на основі загальнообов'язкових рамкових освітніх програм. Предмет «Літературна освіта» є частиною освітньої області «Мова та мовна комунікація», що складається з навчальних програм із чеської мови та літератури, іноземної мови та другої іноземної мови, однак зазначається, що «розвиток мовних навичок та їх використання є невід'ємною частиною всіх освітніх областей» [2, с.16]. Конкретизуючи розширені навчальні програми з чеської мови та літератури, автори розділяють їх на три основні групи: комунікація та стиль, мовна та літературна освіта.

Літературна комунікація передбачає для повноцінного функціонування гармонійне поєднання трьох основних елементів: автор – літературний текст – читач, що означає повноцінний процес від написання художнього твору через сприйняття самого тексту і його інтерпретація читачем та значення твору в суспільстві. Ця особлива літературна комунікація є процесом, акцентованим на читачеві. Сьогодні ведеться активна дискусія про те, як змінюється сам читач з пасивного учасника на того, хто завершує у власних інтерпретаціях авторський твір.

Тривалий час йшла дискусія між авторами концепції літературної освіти щодо принципів підбору письменників та їх творів – хронологічний (діахронний) чи жанровий (синхронний) принципи, кожний з яких має свої переваги та недоліки. Сама постать автора художнього твору розглядається «з двох основних точок зору (психологічної і соціологічної), кожна з яких може переважати у певній добі» [3, с.5].

Літературна освіта у чеських середніх школах разом з іншими предметами сприяє розвитку гармонійної особистості, розумінню значення мистецтва та культури в цілому, формуванню читацьких навичок і потреби книг та літератури протягом усього життя. Предмет літературна освіта включає різні види текстів, однак переважна більшість це художні твори, які належать до красного письменства.

Як зазначено в рамковій освітній програмі «учні вивчають літературу через читання визначних зразків літератури, вчать сприймати специфічні характеристики, розуміти художні наміри автора і формулювати власні думки про прочитану роботу. Вони також навчаються відрізняти літературну фантастику від реальності. Вони поступово набувають і розвивають базові навички читання, а також навички творчого прийому, інтерпретації і творення літературного тексту. Учні засвоюють такі знання та досвід, які можуть позитивно впливати на їхнє становлення, життєво-ціннісні орієнтації та збагатити духовне життя» [2, с.16].

У 9 класі середньої школи учень повинен вільно інтерпретувати прочитаний текст, розрізняти способи інтерпретації художніх та інших творів, подавати власний письмовий супровід художніх текстів, їх драматизацію, знати літературні види та жанри, відмінності художніх текстів від публіцистичних, науково-популярних.

Підручник з літературної освіти для 9 класу містить літературні твори ХХ століття різних авторів, як чеських, так і зарубіжних. Тематично підручник розділений на III частини – «Література та війна», «Пошуки та відкриття», «Література для відпочинку» [1], що має завдання